

LOOQIN^{JoPSI} Een digitaal JongerenProcesgerichtScreeningsinstrument voor het Secundair Onderwijs.¹

1. Situering

*LOOQIN^{JoPSI}*² is een geüpgrade digitale versie van een volgsysteem met een lange voorgeschiedenis en het resultaat van onderzoeks- en ontwikkelwerk in de schoot van het Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs (KU Leuven).

In samenwerking met het VLCB ontwikkelden we in 2003 een eerste versie 'Een procesgericht leerlingvolgsysteem voor 12-18 jarigen' op Cd-Rom. Hiervoor konden we terugvallen op een expertise opgebouwd binnen het basisonderwijs. Voor die laatste doelgroep werd reeds in 1994 een eerste (papieren) versie van het 'Procesgericht Kindvolgsysteem' voor kleuters gepubliceerd. In 1998 werd dit vervolledigd door een versie voor het lager onderwijs gevolgd door een digitalisering in 2013. In 2005 werd Ziko gepubliceerd, het zelfevaluatie-instrument voor welbevinden en betrokkenheid van kinderen in kinderopvangvoorzieningen.

Door de digitale evolutie werd die Cd-Rom versie voor het SO snel ingehaald. Zo werden er in 2007 en 2009 twee nieuwe digitale versies ontwikkeld binnen het eigen Expertisecentrum en het Steunpunt Gelijke Onderwijskansen.

De ervaring in verschillende pilotscholen maakte duidelijk dat een volwaardig screeningsinstrument een betrouwbare en gebruiksvriendelijke digitale online omgeving vereist. In Onderwijs Maak Je Samen vonden we een professionele partner om *LOOQIN^{JoPSI}* te ontwikkelen in het kader van het onderzoeksproject Procrustes.

---

¹ Voor meer informatie kan je contact opnemen met ferdinand.laevers@ppw.kuleuven.be of ludwig.jossa@ppw.kuleuven.be

² Kennismaken kan via een gratis registratie op <https://looqin.eu/jopsi/app/index.php/registratie/stap1/>

2. Fundering van het instrument LOOQIN^{JoPSI}

In het secundair onderwijs is men vertrouwd met het opvolgen van leerlingen vanuit hun prestaties. De bestaande volgsystemen binnen de digitale schoolplatforms bieden hiervoor de nodige tools. Met LOOQIN^{JoPSI} willen we de focus verbreden door meer uitdrukkelijk de beleving van leerlingen in rekening te nemen.

De Procesgerichte kijk en perspectief nemen³

In een procesgerichte benadering richten we ons op wat zich bij leerlingen afspeelt wanneer zij zich in de leeromgeving bevinden en daarmee in interactie gaan.

LOOQIN^{JoPSI} nodigt door de 'ervaringsgerichte' benadering de leraar en het team uit om dichter bij de complexe realiteit te komen van wat zich 'bij de jongere' afspeelt. Wat betekent het voor jongeren om zich in de schoolcontext te bevinden? Hoe ervaren ze de didactische aanpak, hoe verhouden ze zich tot de groep en de leraar en het vak? Wat is de inhoud en kwaliteit van de leerervaringen die ze opdoen in de verscheidenheid aan vakken en leercontexten? Die benadering levert inzichten op om de krachtigst mogelijke leeromgeving te scheppen, met optimale afstemming op wat jongeren vanuit hun individueel profiel en als groep nodig hebben in het licht van de eindtermen.

Bij het zich verplaatsen in de leerling en het maken van een 'reconstructie' van hun ervaring hebben we aandacht voor de inhoud van die ervaring (de mentale activiteit), en ook voor de kwaliteit ervan. Bij dat laatste komen twee criteria naar boven als cruciale parameters voor hoe de lerende de aanpak beleven: welbevinden en betrokkenheid. Welbevinden heeft betrekking op de mate waarin leerlingen zich in de school- en klasomgeving op het sociaal-emotionele vlak gedijen. Indicaties hiervoor zijn: zich thuis voelen, zichzelf kunnen zijn, zich gewaardeerd voelen, verbondenheid ervaren, de school als zinvol beleven... Met betrokkenheid hebben we een kenmerk op het oog dat aan cognitieve processen is gekoppeld: het betreft een toestand waarin de lerende een hoge concentratie aan de dag legt, geboeid is, op een intense manier mentaal actief is, gedreven wordt door

---

³ Laevers, F. (2005). De ervaringsstroom. Het alfa en omega van het E.G.O. *Zorg primair*, 6, 87-88.
Laevers, F. (2006). Onderwijs op een nieuwe leest. Een reconstructie van de actuele paradigma-shift. In: Laevers, F. en Bertrands E. *Draagkracht geven. Uitkomst voor de toekomst*. Leuven: CEGO.
Everaert, E. Lietaert, S. (2010) 'Perspectief nemen' als kern van leerkrachtcompetenties: bijdrage tot de ontwikkeling van een meetinstrument voor studenten aan de lerarenopleiding. KU Leuven Masterproef.

exploratiedrang en zich aan de grens van zijn/haar mogelijkheden beweegt; Laevers F. (2005, 2006, 2010).

In het internationale forum van onderwijsonderzoek vinden we het fenomeen 'betrokkenheid' grotendeels terug in 'The state of flow' van Csicksentmihayli (1975,1990,1997), de 'zone van naaste ontwikkeling' van Vygotski, de '10.000 hour rule' van Gladwell, het werk van M. Seligman, M. E. P (2000) en een overweldigend aantal wetenschappelijke studies onder de variabele 'engagement'. De conclusie is dat het in flow zijn, het geboeid zijn, resp. zich goed voelen voorwaarden zijn om duurzaam te leren en te ontwikkelen, cognitief en sociaal-emotioneel.

Voor het disseminatieproces was dit begrippenpaar welbevinden en betrokkenheid een voltreffer. Beide variabelen bieden een concreet richtsnoer voor de praktijk. Ze geven hier en nu aan hoe krachtig de leeromgeving is, of de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren goed verloopt en of hun ontwikkelingspotentieel voldoende wordt aangesproken.

Een full partnership

Werk maken van betrokkenheid en welbevinden is een samenspel tussen leraren en leerlingen, het zijn geen leerlingenkenmerken. Leraren en leerlingen zijn volwaardige partners in het op te zetten leer- en ontwikkelingsproces.

Marzano (2014)⁴ geeft aan dat van alle invloed die scholen hebben op het leren en ontwikkelen van jongeren, 67% van het effect wordt bepaald door de leraar. Anderzijds geeft hij ook aan dat 80% in de eigenschappen van de jongeren en de sociale omgeving buiten de school, zoals de thuissituatie ligt. Een full partnership tussen jongeren en leraren is dan ook het tweede fundament voor *LOOQIN^{JoPSI}*. Het bevorderen van ontwikkeling en leren vraagt zowel van de leraar als van de leerling een actieve betrokkenheid. Zo leren we van Hattie (2013)⁵ dat bv. het inschalen van het eigen vaardigheidsniveau door leerlingen een hoge correlatie heeft (1.44) met een positieve competentieontwikkeling. Het monitoren en evalueren door leraren van het effect van hun lessen aan de hand van leerlingresultaten heeft eveneens een positieve correlatie (0.90) met de competentieontwikkeling van de leerling.

---

⁴ Marzano, R.J. Wat werkt op school, research in actie, 2014

⁵ Hattie, John. Leren zichtbaar maken, 2013

De scanning- en screeningprocedure

De instrumentalisering van de variabele 'betrokkenheid' vond plaats in 1988 (Maes & Nijsmans). In het kader van die masterproef werd de 'Leuvense Betrokkenheidsschaal' ontwikkeld. In een vroeg stadium werd gekozen voor het werken met observatie-episodes van 2 tot 3 minuten waarbij telkens een leerling werd gescoord. Om een beeld te krijgen van de globale kwaliteit van een aanpak werden bij deze scanningprocedure per klasgroep een tiental leerlingen (ad random) na elkaar geobserveerd gedurende één of meerdere lestijden. In dat spoor werd later ook voor welbevinden een schaal ontworpen.

De screeningprocedure binnen *LOOQIN^{JoPSI}* is gebaseerd op een gelijkaardige schaal maar vraagt van de leraar een globale beoordeling van het niveau van betrokkenheid gebaseerd op zijn of haar waarnemingen over de voorbije weken. De schalen zijn voor de screening dan ook zo gedefinieerd dat ze niet op een specifiek moment of activiteit betrekking hebben maar wel peilen naar een beeld dat de leraar in zich oproept op basis van waargenomen gebeurtenissen die iets over de betrokkenheid (en het welbevinden) onthullen. Het gaat daarbij vaak om occasionele vaststellingen, soms om gerichte observaties of n.a.v. gesprekken met jongeren. In elk geval is de scoring het resultaat van een holistische duiding en niet de som of het gemiddelde van scanningscores. De vele ervaringen die leraren omtrent elke leerling opdoen tijdens hun lespraktijk buiten we hier uit. Het is deze procedure die in *LOOQIN^{JoPSI}* centraal staat.

3. Beschrijving van het instrument *LOOQIN^{JoPSI}*:

We beschrijven hier de opbouw van het instrument en hoe het in de praktijk van het secundair onderwijs kan ingezet worden. Dit bouwt verder op de diverse onderzoeken en ervaringen binnen secundaire scholen, vormingen en coaching.

3.1. De screening

A. De screening van welbevinden, betrokkenheid en competentie voor een bepaald vak door de betrokken leraar

LOOQIN^{JoPSI} start met een **klasscreening voor één of meerdere vakken**. Voor elke leerling van de betrokken klasgroep maakt de leraar een inschatting van het **welbevinden** en de **betrokkenheid** (op basis van een 5-puntenschaal).

Additioneel maakt men bij de screening een inschatting van het globale competentieniveau van de leerling voor dit vak. Deze screening is gebaseerd op alle indrukken die men de voorbije weken op informele of op systematische wijze heeft verzameld omtrent het functioneren van de leerling en wordt idealiter drie keer per jaar uitgevoerd (eind sept, eind jan, begin mei).

B. De Jongerenscreening van welbevinden, betrokkenheid en competentie voor een bepaald vak

LOOQIN^{JoPSI} kan gelijktijdig met bovenstaande screening door leraren, starten met een **screening voor één of meerdere vakken door de leerlingen van een klasgroep**.

Scholen kiezen in voorbereiding van de screening welke vakken worden gescreend. De inschatting van welbevinden, betrokkenheid, competentie verloopt via een vijf-puntenschaal. Maar in het verlengde hiervan rapporteren leerlingen over factoren die mee voor hun welbevinden en betrokkenheid bepalend zijn. Voor alle andere rubrieken laten we jongeren kiezen tussen twee dichotome uitspraken waarmee ze zich helemaal akkoord of bijna akkoord verklaren aan de hand van vier posities (zie onderstaande voorbeeld en afbeelding).

Als het niet vlot loopt bij taken en opdrachten geef ik snel op.	Als het niet vlot loopt bij taken en opdrachten blijf ik doorzetten.
Wij krijgen weinig kans om samen te werken.	Wij krijgen veel kans om samen te werken.
Het aanbod van activiteiten buiten de uren is voor mij niet interessant.	Het aanbod van activiteiten buiten de uren spreekt mij aan.

De rubrieken en de items zijn gebaseerd op een uitgebreide knowhow met betrekking tot (1) de kenmerken van de school als geheel, (2) de beleving van de klasgroep waarin de leerling zich bevindt, (3) de interactie met de leraar en de kenmerken van de aanpak (gebaseerd op het kader van de zeven betrokkenheid verhogende factoren en de drie leerkrachtstijldimensies) en (4) de kenmerken bij de leerling (de eigen competenties en disposities, de thuiscontext, het zelfbeeld...). Ook de jongeren baseren hun screening op al hun indrukken van de voorbije weken.

C. De Jongerenscreening i.v.m. gender en identiteitsontwikkeling⁶

LOOQIN^{JoPSI} biedt ook de mogelijkheid voor een **individuele screening rond aspecten van gender en identiteitsontwikkeling door de leerlingen van een bepaald jaar**. Vanuit het Procrustes onderzoek is immers veel evidentie gevonden over het belang van identiteitsontwikkeling in het licht van schoolsucces.

Scholen kiezen in de voorbereiding van de screening of men het genderthema of het thema van identiteitsontwikkeling wil vooruitschuiven als ingangspoorten om aan de slag te gaan in het kader van kwaliteitszorg. Binnen het genderthema wordt informatie verzameld over de mate waarin een school genderbewust of gendersensitief genoemd kan worden. We bevragen bij de leerlingen hoe traditioneel ze denken over man/vrouwrollen in de

⁶ Druk tot genderconformiteit: Egan, S.K., & Perry, D.G. (2001). Gender identity: a multidimensional analysis with implications For psychosocial adjustment. *Developmental Psychology*, 37, 451-463.

Homofobie: Roggemans, L. (2013). Homofobie en genderongelijkheid. In: Vettenburg, N., et al. (red.), Jong in Antwerpen en Gent. Bevindingen uit de JOP-monitor Antwerpen-Gent (pp. 247-270). Leuven: Acco.

Traditionele genderrolideologie: Vermeersch, H., et al. (2010). Gender ideology, same-sex peer group affiliation and the relationship between testosterone and dominance in adolescent boys and girls. *Journal of Biosocial Science*, 42, 463-475.

maatschappij, in welke mate ze druk voelen om zich te conformeren aan gendernormen en in welke mate ze aangeven homonegatief te zijn. Vantieghem (2015).

Gender B 2MW

Ik word boos als iemand zegt dat ik me als een meisje gedraag.

Helemaal niet akkoord Helemaal akkoord

← Welke stelling sluit het beste aan bij jouw situatie? →

GENDER A GENDER B GENDER C IDENTITEIT

< vorige vraag 16 van 60 volgende >

Via specifieke items i.v.m. de identiteitsontwikkeling krijgen we inzicht in hoeveel jongeren (meisjes en jongens) zichzelf plaatsen binnen een informatieve, normatieve of diffuse vermijdende identiteitsstijl. De Groof (2015) a.h.v. de identiteitsstijlen van Berzonsky (1989 en 2005).

Het is niet aangewezen om dit gelijktijdig te laten verlopen met een screening rond betrokkenheid, welbevinden en competenties. De te doorlopen items en de nodige tijd wordt dan te groot en heeft daardoor een negatieve invloed op de betrouwbaarheid van de aangeleverde gegevens.

Beide vragenbatterijen zijn ontwikkeld en getest binnen het grootschalig onderzoek Procrustes: gender op school. Voor meer achtergrond verwijzen we naar het projectboek 'Gender op school: meer dan een jongens-meisjeskwestie' Van Maele e.a. (2015)

3.2. Praktisch

De meeste leerlingen kunnen na een korte introductie op school via een eigen login op een school PC, hun smartphone of... deze screening zelfstandig doorlopen. Afhankelijk van de doelgroep kan de ondersteuning van een (niet betrokken) leraar zorgen voor een vlot verloop van de screening.

Bij het afronden van de screening krijgt de jongere een overzicht van al de gegeven antwoorden. Het geeft een beeld van welke factoren en elementen inspelen op hoe hij gedijt binnen de context van de bevraagde vakken en zijn klas.

← Welke stelling sluit het beste aan bij jouw situatie? →

De klas

Ik voel mij helemaal niet goed.   Ik voel me heel goed.

Ik denk dat mijn klasgenoten me niet graag hebben.   Ik denk dat de meeste klasgenoten mij wel graag hebben.

De samenwerking met mijn klasgenoten is helemaal niet prettig.   De samenwerking met mijn klasgenoten is heel leuk.

Ik word vaak gepest door mijn klasgenoten.   Ik word niet gepest door mijn klasgenoten.

Door mijn klasgenoten geloof ik minder in mezelf.   Mijn klasgenoten helpen me te geloven in mezelf.

Ik voel me niet aanvaard door mijn klasgenoten.   Ik voel me aanvaard door mijn klasgenoten.

Mijn klasgenoten maken het mij moeilijk om mijn best te doen voor school.   Mijn klasgenoten helpen me om mijn best te doen voor school.

Het vak Aardrijkskunde

Ik voel mij helemaal niet goed.   Ik voel me heel goed.

De lessen boeien mij helemaal niet.   De lessen boeien mij meestal.

Ik ben helemaal niet zo goed in dit vak.   Ik ben echt goed in dit vak.

Bij deze leraar kan ik mezelf niet zijn.   Bij deze leraar kan ik mezelf zijn.

De lessen verlopen steeds op dezelfde manier.   Er zit veel afwisseling in de lessen.

De screening wordt idealiter drie keer per jaar uitgevoerd (eind sept, eind jan, begin mei).

3.3. Analyse en interventies door leraren en het team.

In een tweede stap maakt men een **analyse** van de gegevens uit de screening door leraren en leerlingen.

- A. LOOQIN^{JoPSI} bundelt de scores van leraren en leerlingen in een anoniem vakrapport en klasrapport.

Uit de procedure blijkt dat welbevinden en betrokkenheid hierbij de beslissende ingang vormen. Samen met de verschillende items die gebaseerd zijn op de zeven betrokkenheid verhogende factoren en de drie dimensies van een ervaringsgerichte lerarenstijl krijgt de betrokken vakleraar en het team een schat aan feedback.

In deze eerste analyse vraagt men zich af welke ingrepen op het niveau van de algemene aanpak een bijdrage kunnen leveren om het welbevinden en de betrokkenheid te verhogen voor meerdere leerlingen of zelfs voor de hele klasgroep. Samen met heel het ideeëngoed van Universal Design for learning⁷ streven we naar de grootst mogelijke efficiëntie voor een diverse leerlingenpopulatie. Soms hangen lagere niveaus van welbevinden en betrokkenheid immers direct samen met de heersende didactische aanpak, de leerkrachtstijl, de keuze van inhoud en werkvormen, het klasklimaat en de klasgroep. Het is dan aangewezen optimalisaties op deze basiselementen te richten.

- B. LOOQIN^{JoPSI} bundelt de scores van leraren en leerlingen in een vakrapport op naam.
(in ontwikkeling sept. 2016)

In deze tweede analyse reikt LOOQIN^{JoPSI} een rapport aan waarmee met behulp van een kleurcode de leraar voor zijn/haar vak feedback krijgt over de mate waarin individueel gerichte interventies, zorg nodig zijn. Jongeren die in dit vak en de betrokken klasgroep gedijen (minstens niveau 4 halen voor beide indicatoren) krijgen een groene code. Jongeren met een niveau 3 voor een of beide indicatoren bewegen zich in de oranje zone. Zij vragen extra aandacht om hun leerproces te optimaliseren. Jongeren met een niveau 1 of 2 voor een of beide indicatoren bevinden zich in de rode zone. Voor hen mag verdere analyse in het licht van gerichte interventies niet uitblijven. LOOQIN^{JoPSI} onderscheidt zich dus van andere

---

⁷ Teaching Every Student in the Digital Age: Universal Design for Learning. Rose, David H.; Meyer, Anne (2002)

volgsystemen doordat de identificatie van jongeren die extra zorg behoeven in de eerste plaats berust op de niveaus van welbevinden en betrokkenheid. Andere systemen nemen de prestaties als uitgangspunt. In het beste geval worden welbevinden en betrokkenheid in de marge meegenomen.

C. *LOOQIN^{JoPSI} geeft de scores van leerlingen in een klasrapport op naam. (in ontwikkeling sept. 2016)*

In dit derde rapport reikt *LOOQIN^{JoPSI}* gegevens aan voor de leerlingbegeleider, de zorgcel, het CLB, ... over de bevroegde factoren per leerling. Deze gegevens kunnen een aanknopingspunt zijn voor een gesprek met de betrokken leerling binnen een individueel coachingstraject over hoe hij zichzelf ervaart als jongere binnen de schoolcontext. Hoe vindt de jongere dat hij al of niet gedijt, tot ontwikkeling komt.

Het aan de slag gaan met deze gegevens vraagt binnen de school de nodige afspraken om te werken binnen een veilig klimaat.

D. *LOOQIN^{JoPSI} genereert ook rapporten op jaarniveau i.v.m. gender en identiteitsontwikkeling.*

Het genderrapport en het identiteitsrapport vormen een vertrekpunt om bewust te worden van hoe we als school omgaan met gender en identiteitsontwikkeling. Het onderstreept het belang van een thematische focus in functie van de onderwijskwaliteit.

Je identiteit ontwikkelen is in deze ‘gegenderde’ samenleving niet gemakkelijk. Alle leerlingen, ongeacht hun geslacht of seksuele voorkeur, groeien op in een samenleving vol genderstereotypen zowel binnen als buiten de schoolmuren. De bevindingen van het grootschalig Procrustesonderzoek⁸ geven aan dat de manier waarop jongens en meisjes met die genderstereotypen omgaan en zelf over gender denken, een niet te onderschatten rol speelt in het begrijpen en verklaren van hun houding en gedrag op school. Daarom is een genderperspectief op school van tel indien we de onderwijskwaliteit willen verhogen voor alle leerlingen. Vanuit het onderzoek integreerden we binnen *LOOQIN^{JoPSI}* drie genderbevragingen i.v.m. de traditionele genderrolideologie, de genderconformeringsdruk en de mate van homo-negativiteit.

---

⁸ Gender op school: Meer dan een jongens-meisjeskwestie' Van Maele e.a.(2015)

Jongeren die een vlotte identiteitsontwikkeling doormaken, zullen ook op school betere prestaties neerzetten ... een reden om op school aandacht te hebben en zorg te dragen voor de identiteitsontwikkeling van leerlingen. Op basis van het Procrustesonderzoek werken we binnen LOOQIN^{JOPSI} met identiteitsstijlen van jongens en meisjes die een samenhang vertonen met hun houding tegenover schoollopen: een informatieve, diffuse en normatieve stijl.

3.4. Een logboek voor leerlingen (in ontwikkeling sept. 2016)

Vanuit het full partnership, één van de basisprincipes van LOOQIN^{JOPSI}, is het cruciaal om ook daadwerkelijk met de leerlingen zelf aan de slag te gaan en hen niet alleen te beschouwen als leveranciers van informatie of een element van onze didactische aanpak.

Alle beschikbare informatie vanuit de leerling wordt in een persoonlijk portret uitgerold met de positieve, bevorderende factoren in één kolom en de belemmerende factoren in een tweede. Dit is de **balans** die de basis vormt voor de coaching, en het vertrekpunt is van het logboek. Samen met de jongere kan dan hier het duidingswerk beginnen dat achtereenvolgens uitmondt in de **doelen** voor een persoonlijk handelingsplan dat een antwoord biedt op zijn specifieke zorgpunten/-vragen en geconcretiseerd wordt in **werkpunten** die richting geven aan de te nemen initiatieven en concrete actiepunten die de betrokken leerling zich voorneemt.

Deze doelen, werkpunten / concrete actiepunten noteert de leerlingen in zijn digitaal logboek en worden in een opvolgende coaching besproken en bijgestuurd.